

Vår referens

Miljöavdelningen

Jens Morin/ Lukas Österling

040-252644/ 252092

Riktlinjer och motiv till policy för Skåne angående utfodring och utsättning i våtmarker som finansieras inom Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013

Riktlinjer

Länsstyrelsen ser inga hinder för utfodring/utsättning i våtmarker som anläggs utan anspråk på våtmarksersättning ur landsbygdsprogrammet om verksamheten är förenlig med gällande lagstiftning. Våtmarksanläggning utgör tillståndspliktig vattenverksamhet. Anläggning av våtmarker under fem hektar är dock undantaget och istället anmälningspliktigt till Länsstyrelsen. Utsättning av fisk kräver tillstånd enligt 16 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Det finns även anledning att vid utsättning uppmärksamma risken för konflikt med 4 § Jaktlagen (1987:259) som anger att viltet skall vårdas i syfte att bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd och de fågelarter som tillfälligt förekommer naturligt i landet. Enligt 4 och 6 §§ Artskyddsförordningen (2007:845) är avsiktlig fångst och insamling av ägg förbjuden för arter som ingår i förordningens bilaga 1 och 2 vilket skall uppmärksammas om utsättning av hotade arter planeras. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap Miljöbalken skall alltid beaktas. Relevant kan särskilt vara 2 kap 3 § Miljöbalken. Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Länsstyrelsen kan i prövningen av en planerad våtmark medverka i utredningen beträffande de risker utfodring/utsättning i större omfattning kan medföra, så att skador på naturmiljön eller andra intressen kan undvikas. Verksamhetsutövaren tillhandahåller det underlag som krävs för att Länsstyrelsen ska kunna göra en korrekt bedömning av vilka villkor som bör ställas för varje enskild våtmark för

2009-05-07

att optimera miljönyttan och ändå, om möjligt, tillgodose verksamhetsutövarens önskemål. Jakt inom våtmarksområde regleras genom Jaktlagen (1987:259) och Länsstyrelsen ställer därför inga särskilda villkor kring detta.

Riktlinjer för utsättning/utfodring i våtmarker för vilka endast miljöersättningar för skötsel beviljats

Utfodring får inte ske i sådan omfattning att våtmarkens miljöförbättrande funktion riskeras.

- Utfodring i syfte att locka jaktvilt kan bedrivas i rimlig omfattning.
- Utfodring direkt i vattnet ska bedrivas restriktivt eftersom risk för påverkan på den miljöförbättrande funktionen är stor.
- Utfodring av betesdjur bör endast bedrivas i samband med betessläpp och installering och då på plats som är över högsta förutsebara vattennivå för att näringsläckage inte ska riskeras när upp trampade foderplatser svämmas.
- Stödutfodring vintertid av vilt samt småfågel över högsta vattenlinjen kan anses riskfritt i rimlig omfattning.

Utsättning av fisk, kräftor, änder eller andra djur i anslutning till våtmark får inte ske i sådan omfattning eller av sådana arter eller individer att våtmarkens miljöförbättrande funktion riskeras. Följande är exempelvis tillåtligt ur stödsynpunkt:

- Utsättning av naturligt förekommande fiskarter med individer från lokala populationer i smärre omfattning.
- Utsättning av annat än naturligt förekommande arter kan godtas under förutsättning att våtmarkens miljöförbättrande funktion inte riskeras och lokala populationer inte riskerar att påverkas negativt.
- Utsättning av kräftor för husbehovsuttag om inte särskilda konflikter finns med exempelvis skyddsområden för flodkräfta eller förekomst av hotade groddjur eller andra känsliga arter som tydligt påverkas negativt av utsättning i närområdet.
- Utsättning av änder i våtmarker som är tillräckligt stora och i sådan omfattning att våtmarkens miljöförbättrande funktion inte riskeras och konkurrensnackdelar inte riskerar slå ut andra arter.

2009-05-07

- Utsättning av hotade/missgynnade arter som exempelvis vissa groddjur eller flodkräfta kan vara lämpligt om det inte står i konflikt med våtmarkens syfte och relevanta tillstånd fås.

Riktlinjer för utsättning/utfodring i våtmarker för vilka miljöinvestering för anläggning och restaurering beviljats

Miljöinvesteringsmedel beviljas endast för anläggning av de våtmarker som bedöms ha störst miljönytta i enlighet med prioriteringsordningen i Skåne läns genomförandestrategi för Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013. Våtmarkerna syftar till näringsrening och/eller gynnande av biologisk mångfald i allmänhet eller av hotade arter i synnerhet. Om anläggningen finansieras med miljöinvestering ska särskilda krav ställas för att säkerställa att våtmarken uppfyller syftet och att de offentliga medlen utnyttjas väl.

Utsättning av fisk, kräftor, änder eller andra djur bör inte tillåtas i våtmarker för vilka miljöinvestering beviljats. Undantag kan bli aktuellt för utsättning av hotade arter där detta bedöms värdefullt ur miljösynpunkt.

Utfodring i våtmarker för vilka miljöinvestering beviljats bör inte tillåtas men undantag kan beviljas. Exempel på undantag är följande:

- Utfodring av betesdjur vid betessläpp/installning får ske under förutsättning att fekalier, foder eller erosionsmaterial inte når vattnet vid rimligt förutsebara förhållanden. Eventuell foderplats skall alltså placeras en bit över högsta vattenlinjen. Observera att detta inte skall tolkas som att vattnet skall frånstängslas. Naturligt spridda fekalier liksom trampskador i strandlinjen är inte något som kan undvikas.
- Utfodring i stora våtmarker om dessa i relation till miljönyttan kan anses kostnadseffektiva. Utfodringen skall vara begränsad, omdömesgill och våtmarkens miljöförbättrande funktion får inte riskeras. Länsstyrelsen skall hjälpa till med beräkningar av hur mycket tillfört utfodringsmaterial som kan accepteras. Bedömningen av utfodringens omfattning skall utgå ifrån att miljönyttan fortfarande är tillräckligt hög för att miljöinvestering skall kunna beviljas. Utfodring får ej ske i vattnet eller under högsta förutsägbara vattennivå. Exempelvis kan utfodring för jakt på gräsand mellan augusti och december tillåtas samt utfodring i syfte att locka

2009-05-07

exempelvis grågås eller trana för att minska skador på närliggande odlingar.

Motiv

Utfodring och utsättning av främst fisk, kräftor och änder är ett relativt vanligt önskemål från markägare vid anläggande av våtmark. Länsstyrelsen i Skåne har en restriktiv inställning till utfodring och utsättning i kombination med ersättningar för våtmarker inom landsbygdsprogrammet. Orsaken är de konflikter som utfodring och utsättning medför jämfört med ersättningarnas syfte, att minska näringsläckage från jordbruksmark samt att gynna biologisk mångfald i odlingslandskapet.

I enlighet med den fastställda prioriteringsordning för anläggning och restaurering av våtmarker som ingår i Skåne läns genomförandestrategi för "Utvald miljö", strävar Länsstyrelsen efter att uppnå största möjliga miljönytta för de begränsade offentliga medel som ställs till förfogande till miljöinvestering för anläggning och restaurering av våtmarker. Största möjliga miljönytta är vägledande för hur Länsstyrelsen prioriterar mellan ansökningar och utformar villkor för varje projekt. Alla våtmarker har olika förutsättningar och det är nödvändigt att en bedömning görs i varje enskilt fall. Samtidigt måste alla markägare ges samma förutsättningar genom att bedömningen görs konsekvent. De villkor som ställs ska vara tydliga och förankrade hos markägaren före beslut.

Våtmarksprojekt där ett starkt intresse finns från verksamhetsutövaren, exempelvis för jakt eller fisketurism med behov av utsättning/utfodring, kan vara intressanta ur andra allmänna perspektiv såsom rekreation och utveckling av landsbygden. Det kan finnas offentliga stöd även för dessa syften men de behandlas inte i detta PM.

I de fall våtmarksanläggningen bedöms leda till en påtaglig ökning av företagets värde eller lönsamhet kan anläggandet enligt 2 kap 17 § SFS 2007-481 inte finansieras med miljöinvesteringsstöd. I dessa fall är det relevant att beakta om exempelvis möjlighet till försäljning av jakt- eller fisketillfällen uppenbart gynnas.

2009-05-07

När miljöersättning endast lämnas för skötsel av våtmark finns inte någon begränsad regional budget. Våtmarken ska uppfylla de nationella kraven om en miljöförbättrande funktion, några mer långtgående krav eller villkor ställs inte.

Utfodring

Utfodring ger tillskott av näring som motverkar våtmarkens näringsrenande syfte. Förutom vattnets näringsinnehåll påverkas även parametrar som bakteriehalt, grumlighet och syretillgång. Därför påverkas även våtmarkens ekologi och därmed dess biologiska mångfald. Näringstillförseln ger ökad etablering av näringsgynnad snabbväxande vegetation och växtplankton vilket kan konkurrera ut mer varierad vegetation med tillhörande fauna. Tillförsel av näring till redan eutrofa (närringsrika) vatten kan anses vara av mindre betydelse än till oligotrofa (närringsfattiga) vatten men innebär fortfarande en negativ påverkan. Påverkan kan antas vara mindre betydande i ett stort vatten och utfodringens omfattning i tid och volym har naturligtvis stor betydelse för vilken påverkan som sker i våtmarken. Utfodring av exempelvis kräftor och fisk direkt i vattnet medför direkt påverkan men även utfodring i våtmarkens närområde medför negativa effekter. Risken för sedimenttransport till vattnet genom erosion ökar ofta, exempelvis genom koncentration av djur runt utfodringsplats vilka förstör grässvålen genom tramp och födosök. Upplag av utfodringsmaterial medför också att grässvålen riskerar att kvävas.

Utfodring riktad till vissa målarter gör att dessa får en onaturlig konkurrensfördel vilket motverkar en naturlig artsammansättning. Genom utfodring med syfte att locka änder gynnas generellt vissa allmänt förekommande arter som attraheras av det valda fodret, ofta säd, såsom gräsand, gäss, kråkfåglar, en del sparvar och finkar samt vissa gnagare. Däremot minskar vattnets värde för de hotade arter som stödet syftar till att gynna, exempelvis vadarfåglar, mindre simänder och doppingar vilka primärt utgörs av insektsätare och arter med mer specifika födokrav.

Utsättning

Utsättning av kräftor, fisk eller änder påverkar i varierande grad våtmarkens ekologi. Utsättningens omfattning och påverkan är till stor del förknippad med

2009-05-07

utfodringsproblematiken. Förekomst av kräftor och fisk är däremot i sig dokumenterat negativt för förekomst av andra arter som är beroende av våtmarker, såsom groddjur, insekter och många fågelarter, främst insekts-, zooplankton- och makrofytätande arter. Bland dessa arter hittas merparten av de missgynnade eller hotade arter som ger den mångfald stödet syftar till att gynna och utsättning kan mot bakgrund härav anses ge direkt negativ påverkan på våtmarkens miljöförbättrande funktion.

Utsättning orsakar onaturlig koncentration av vissa arter samt ger ökade näringshalter genom fekalier, särskilt tillsammans med utfodring. Därmed motverkas våtmarkens näringsrenande funktion och våtmarksbiotopen påverkas på olika sätt. Utsättning av såväl kräftor, fisk som änder kan medföra minskad mängd vattenväxter i våtmarken. Vattenväxter är nödvändiga för effektiv näringsrening och rik biologisk mångfald liksom för att binda sediment. Utsättning av fisk, men även kräftor och änder, kan medföra ökad uppgrumling vilket bland annat motverkar fastläggning av sediment vilket är den huvudsakliga processen i våtmarker för avskiljning av fosfor. Uppgrumling påverkar också växt- och djurliv genom exempelvis minskat siktdjup och solinstrålning. Utsättning medför onaturlig konkurrensfördel för den art som introduceras vilket har negativ effekt på biologisk mångfald genom att konkurrerande, naturligt förekommande, arter därmed missgynnas.

Introduktion av för vattenområdet främmande arter eller individer ur andra populationer medför en risk för svårförutsägbara effekter och bör generellt undvikas ur ett ekologiskt och bevarandebiologiskt perspektiv. Detta ingår även som ett delmål för Skåne inom miljömålet för myllrande våtmarker. ”Senast 2015 ska utsättning av djur och växter i våtmarker endast ske på sådant sätt att den biologiska mångfalden inte påverkas negativt.” Utsatta gräsänder kommer exempelvis ofta från en icke-lokal population, ibland importeras kläckägg från Danmark eller Tyskland. Hur detta ändrade genflöde påverkar den svenska populationen av exempelvis gräsand är oklart, men om nedärvda egenskaper skiljer sig mellan populationerna kan det exempelvis resultera i minskad flyttbenägenhet om den utomsvenska populationen flyttar i mindre utsträckning.

En annan risk vid utsättning, särskilt med kommersiellt syfte, är att intresse kan uppstå för reglering av predatorer som rovfåglar eller skadedjur som råttor och möss som äter fodret. Att lägga ut gift medför uppenbara risker för främst

2009-05-07

predatorer på möss/råttor som exempelvis tornfalk och ormvråk. Utsättning (och utfodring) som bland annat ger onaturliga koncentrationer och nära kontakt mellan många olika djur kan också medföra risker ur smittspridningssynpunkt och särskilda restriktioner av olika grad finns också om risk för aviär influensa föreligger (Jordbruksverkets föreskrift SJVFS 2007:17).

Sammanfattningsvis kan utsättning (utan utfodring) i begränsad omfattning av lokalt förekommande arter i vissa lägen antas ha liten påverkan. Exempelvis där förhållandena är sådana att arten i fråga ändå kan förutsättas nå våtmarken genom naturlig invandring. Individerna bör vara vildfångade eller av samma genetiska härkomst som lokala populationer. Utsättning av flodkräfta kan vara önskvärt på särskilt lämpade platser eftersom den är en missgynnad art. Samma sak kan gälla i enstaka fall för utsättning av andra missgynnade arter såsom vissa groddjur.

I framtagandet av dessa riktlinjer har inom Länsstyrelsen Fiske och Vattenvårdsenheten, Naturskyddsenheten, Naturvårdsenheten, Landsbygdsavdelningen, Länsveterinär och Rättsenheten deltagit. Länsstyrelsen i Halland samt Södermanland har även bidragit med synpunkter och externa aktörer som beretts möjlighet att yttra sig är Jägareförbundet Syd, Skånes Jordägareförbund, Ekologgruppen i Landskrona, Naturvårdsingenjörerna AB och Naturcentrum AB.